

Tartu Ülikool

Mardi- ja kadripäeva tähistamine Pikakannu Koolis

KODUTÖÖ

Autorid:

Anneli Nagel

Eve Säre

Liina Vagula

Tartu, 2012

Sisu

1.	Üldosa.....	3
2.	Üldeesmärgid, õpitulemused ja väljundid	3
	2.1 Üldeesmärgid:	3
	2.2 Õpitulemused:	4
	2.3. Hindamine	4
3.	Lõiming	4
	3.1 Lõiming ainevaldkondade kaupa.....	4
	3.2 Lõiming üldpädevuste osas	5
	3.3 Lõiming läbivate teemade osas	6
3.	Õppevara	6
4.	Koostöö	6
LISAD		7
1. ja 2. TUND.....		8
Rahvakombed mardipäeval ja kadripäeval. Rahvamängud.....		8
3.	TUND.....	12
Mardilaulu ja kadrilaulu õppimine. Pilli meisterdamine		12
4.	TUND.....	14
Vanarahva ilmatarkus ja uskumused seoses mardi- ja kadripäevaga		14

1. Üldosa

Teema nimi: Mardi- ja kadripäeva kombed ja mängud

Õppijate vanus: 1.-6. klass (tegevused varieeruvad vanuseti). Meil on kokku 20 õpilast, st et koolis on kaks liitklassi – 1.-3. klass (11 õpilast) ja 4.-6. klass (9 õpilast). Kõik tegevused ongi planeeritud nii, et kaasatud saaks kogu kool.

Maht:

Tegevus toimub novembrikuu jooksul.

Rahvakalendri koostamine ja tähtpäevade tutvustamine (eesti keele tunnid – 2-3 tundi).

Pillide meisterdamine (1 tund).

Rahvalaulude õppimine ja pillide abil rütmi löömine (2 tundi).

Laada korraldamine ja läbiviimine (4-5 tundi).

Mardi- ja kadrisantide joonistamine (2 tundi).

Mardimaski meisterdamine (1 tund)

Ilmaanded mardi- ja kadripäeval (1 tund).

Mardi- ja kadritrall (rahvamängud, teatevõistlused, viktoriin) (3 tundi).

Näitus – pildid mardi- ja kadrisantidest ja meisterdatud pillidest (1 tund).

2. Üldeesmärgid, õpitulemused ja väljundid

2.1 Üldeesmärgid ja alaeesmärgid

Üldeesmärgid:

1. Õpilane õpib läbi erinevate tegevuste tundma põhilisi mardi- ja kadripäevaga seotud uskumusi, kombeid ja tegevusi.
2. Õpilane saab laada korraldamise ja laadal osalemise kogemuse.

Alaeesmärgid:

Õpilane

- valmistab esemed, mida saab kasutada mardi- ja kadripäeval (nt pill, mask, lõngatitt kadriemale);
- võrdleb, leiab sarnasusi ja seoseid mardi- ja kadripäeva kommetes, uskumustes ja ilmatarkustes;
- osaleb laadal nii ostja kui müüjana;
- esitab rahvalaulu;
- mängib rahvamänge;
- saab positiivse elamuse läbi mardi- ja kadripäeva tegevuste.

2.2 Õpitulemused:

1.-3. klass

- oskab valmistada mardi- ja kadripäevaks vajalikke esemeid;
- laieneb eesti pärimuskultuuriga seotud silmaring (sõnavara, oskab nimetada kombeid);
- kirjeldab laadal osalemise kogemust;
- oskab rahaga toimetada (liitmine-lahutamine);
- oskab laulda rahvalaulu;
- tunneb rõõmu rahvamängude mängimisest;

4.-6. klass

- oskab valmistada mardi- ja kadripäevaks vajalikke esemeid;
- teab mardi- ja kadripäeva kombeid, uskumusi ja ilmatarkusi;
- kirjeldab laada korraldamise kogemust ja oskab majanduslikult tegevust planeerida (nt kasumi teenimine);
- teab kauplemise eetikat (kauba väljapanek ja kauba pakkumine);
- tunneb regivärsilise rahvalaulu tunnuseid ja oskab regivärsilist laulu laulda;
- tunneb rõõmu rahvamängude mängimisest ja oskab läbi viia 1 rahvamängu kaasõpilastega.

2.3. Hindamine

Hindamisel võetakse aluseks Pikakannu Kooli õppekava üldosas kehtestatud sätted. Tagasiside saamiseks üldeesmärkide saavutamise kohta koostab õpilane rahvakalendriteemalise õpimapi, kuhu ta koondab materjali, kodutööd jms. Mapi sisu ja maht on klassiti erinev.

Mapi põhilised osad:

- Valminud rahvakalender (eesti keel)
- Tähtpäeva tutvustav tekst paber kandjal, mida kantakse ette kaasõpilastele (4.-6. eesti keel), väiksematel Vienni diagramm mardi ja kadripäeva kohta.
- Valmis meisterdatud pilli kirjeldus või joonistus oma pillist – materjal, töö käik, tulemus. (käsitöö)
- Laada planeerimise ja läbiviimisega seotud töö analüüs (grupitööna) (4.-6. klass); laadal osalemise kirjeldus (kas lühijutu või pildina).
- kunstitöö mardi- ja kadrisandist;
- mardimask;
- Loovjutt (uudis, mälestus vms) mardi- ja kadripäeva tähistamisest Pikakannu Koolis (4.-6. klass), joonistus/koomiks ja õpilase selgitus (1.-3. klass).

Laulu esitamist hinnatakse muusikatunnis.

Rahvamängu läbiviimist ja osalemist selles hinnatakse kehalise kasvatus tunnis.

3. Lõiming

3.1 Lõiming ainevaldkondade kaupa

Eesti keel

Õpilane:

- oskab õigesti kirjutada kalendri tähtpäevade algustähte ning kokku- ja lahkukirjutamist.
- teab, millised rahvakalendri tähtpäevad on novembris.

- teab põhilisi mardi- ja kadripäevaga seotud kombeid, uskumusi.

Inglise keel

Õpilane oskab lühidalt inglise keeles tutvustada mardi- või kadripäeva kombestikku ja uskumusi.

Loodusõpetus

Õpilane:

- tutvub ilmaennustustega, mis on seotud mardi- ja kadripäevaga.
- tutvub mardi- ja kadripäeva ja karja- ning viljakasvatuse seostega.

Ajalugu:

Õpilane tutvub mardi- ja kadripäeva tähistamisega seotud ajaloolise taustaga.

Käsitöö, tehnoloogiaõpetus

Õpilane

- oskab meisterdada mardipäeva maski;
- oskab valmistada pilli taaskasutatavatest materjalidest;
- teab mardi- ja kadripäeva traditsioonilisi toite;
- tutvub mardi- ja kadrisantide riidetumiskombestikuga.

Kehaline kasvatus:

Õpilane osaleb rahvamängude mängimises.

Muusika:

Õpilane

- oskab ära tunda regivärsilise rahvalaulu;
- oskab laulda mardi- või kadrilaulu.

Kunst:

Õpilane oskab joonistada mardi- ja kadrisanti.

3.2 Lõiming üldpädevuste osas

Väärtuspädevus

Õpilane:

- tutvub oma esivanemate traditsioonide ning eluoluga
- mõistab, miks on meie esivanemate väärtusi oluline põlvest põlve edasi kanda;

Enesemääratluspädevus

Õpilane mõistab, et on üks eesti rahvakultuuri edasikandjatest.

Õpipädevus

Õpilane:

- teeb teistega koostööd.
- oskab leida erinevatest kanalitest materjali ning seda eakohaselt kasutada.
- oskab leida seoseid erinevate nähtuste ning tegevuste vahel.

Suhtluspädevus

Õpilane

- oskab oma mõtteid selgelt ja arusaadavalt edasi anda;
- oskab lugeda ja mõista mardi- ja kadripäeva kombestikuga seotud ilukirjanduslikku ja tarveteksti.

- eristab tänapäevast ning vana stiili nt rahvalauludes, kombestikes jne.

Matemaatikapädevus

Õpilane

- oskab anda esemetele õiget rahalist väärtust;
- oskab liita ja lahutada, et laada käigus anda õigesti vahetusraha.

Ettevõtlikkuspädevus (4.-6. klass)

Õpilane

- oskab planeerida laada jaoks vajaliku materjali kogust, vajalikke kulutusi ning ennustada eeldatavat kasumit või kahjumit;
- teeb reklaami.

3.3 Lõiming läbivate teemade osas

Kultuuriline identiteet

Õpilane

- muutub kultuuriteadlikumaks ja mõistab, kuidas kultuur ajaloo vältel muutub;
- väärtustab omakultuuri.

Teabekeskond

Õpilane oskab otsida infot internetist ja muudest allikatest.

Tehnoloogia ja innovatsioon (4.-6. klass)

Õpilane oskab vormistada esitlust Powerpointis ning teha esitluse oma klassikaaslaste ees.

Väärtused ja kõlblus

Õpilane teab väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, mis on olnud olulised meie esivanematele ning oskab neid hinnata ka tänapäevases elus (nt aukartus looduse vastu, pere väärtustamine, ressursside kokkuhoid, taaskasutamine jms)

3. Õppevara

BERTA.

Eesti regilaulude andmebaas. <http://www.folklore.ee/regilaul/avaleht/>

Vanasõnad. <http://www.folklore.ee/rl/date/robotid/leht1.html>

LEPP ehk Lõuna-Eesti pärimuse portaal. <http://www.folklore.ee/lepp/>

Kasutusel olev õppevara.

4. Koostöö

Koostöö toimub nii õppijate, lapsevanemate kui ka naaberkoolidega, sest õppetegevused, mis on planeeritud, on ettevalmistus 23. novembril toimuva mardi-kadripäeva tähistamisele, kuhu on kutsutud kõik huvilised osa võtma nii laadast, mardi-kadritrallist.

LISAD

1. JA 2. TUND

Rahvakombed mardipäeval ja kadripäeval. Rahvamängud.

KLASS: 1.- 6. klass

Eesmärk:

Õpilane

- tutvub mardipäeva ja kadripäeva kommetega;
- teab rahvamänge;
- oskab joonistada inimfiguure.

Vahendid: Tahvel või pabertahvli lehed.

Liimipinnaga märkmepaberid.

Joonistuspaper A4

Värvipliatsid, viltpliatsid.

Võitjatele autasud.

Tunni käik:

1. Sissejuhatus. Vestlus, millal on mardipäev, millal kadripäev? Millal käivad ringi mardisandid, millal kadrisandid? (mardilaupäev, kadrilaupäev)
2. Klass jagatakse 2 rühma: poisid (mardid) ja tüdrukud (kadrid). Toimub rühmatöö.
3. Tahvlil Venni diagramm. Ühel poolel pealkiri MARDIPÄEV ja teisel poolel KADRIPÄEV
(Võib kasutada ka pabertahvli lehti)
4. Räägime mardipäevast.
  - a) kõigepealt pakuvad mardid, mida nad teavad mardipäevast, pärast kadrid täiendavad.
  - b) rühm kirjutab mõisted mardipäevast märkmepaberile ja paigutab Venni diagrammile.
5. Räägime kadripäevast.
  - a) kõigepealt pakuvad kadrid, mida nad teavad kadripäevast, mardid pärast täiendavad.
  - b) rühm kirjutab mõisted kadripäevast märkmepaberile ja paigutab Venni diagrammile.
6. Õpetaja räägib mardipäevast. (LISA 1)
7. Täiendatakse koos mõistekaarti.
8. Õpetaja tutvustab kadripäeva (LISA 2)
9. Täiendatakse koos mõistekaarti.
10. Arutletakse, millised on kombes nii mardipäeval kui kadripäeval. Leitakse ja tuuakse mõistekaartidega välja ühised rahvakombes. Korrastatakse Venni diagrammi.
11. Mardi- ja kadripäeva aegu mõistatati mõistatusi. Töölehed lastele. (LISA 3)
12. Peale mõistatuste ka mängiti. Mängitakse mängu. Mängude loetelu (LISA 4)
13. Mardisantide rühm joonistab pildi mardisandist, kadrisantide rühm joonistab pildi kadrisandist. Inimfiguurid lõigatakse välja ja paigutatakse Venni diagrammile

Hindamine

Rühmatöö - osavõtt vestlusest - suuline hinnang
Töölehe täitmine
Paremate mängijate autasustamine

Kasutatud kirjandus

C.Lään“Rahvakalendri pühi“ Ilo, 2005

Mardipäev.

LISA 1

„Rahvakalendri pühi“ 2005, lk 37-38

Mardipäeval tähistati talve algust ja sügistööde lõppu. Lõppesid meeste sügisvälitööd. Edaspidi jäid naistele tubased tööd ning meestele metsatööd. Mardipäeval kedrata ei tohtinud, et lambaõnn ei kaoks. Mardiõhtut oodati põnevusega. Kraamiti toad ja valmistati head sööki. Viimaks tulid mardisandid. Vaatasid, kas talus on kõik tööd tehtud ja toad korras, küsitlesid lapsi ja mängisid ja tantsisid. Martidel olid mustad ja karvased riided seljas, mis pidi põlluõnne tooma ja halva eemale peletama. Mardiisal oli lambanahkne kasukas tagurpidi seljas, pikk habe ees ja kott üle õla. Mardiemal suur ruuduline rätik peas ja kasetohust mask ees. Mardid määrisid ka nägu tahmaseks, toppisid takku või sammalt juustesse. Sisse astudes helistasid kellukest, et kurjad vaimud eemale peletada. Mardiisa patsutas vitsaga- usuti, et sellel on suur vägi. Tuppa visati herneid või viljateri: „Viskan sisse viljaõnne, suskan sisse karjaõnne!“

Ära minnes kogusid sandikesed ande. Pererahvas andis martidele lamba- ja sealiha, pool seapead, seajalgu, herneid ja ube, verikäkki ja vorsti. Juhul, kui mardisandid ukse taha jäeti, soovisid nad pererahvale nälga ja karjale kadu. Mardipäev ise oli seevastu vaikne püha. Usuti, et hingekeesed käivad veel maa peal. Neile viidi lauta keedetud kana ja leiba. Kanaluud pisteti lauda seinaprao vahele, et head vaimud nendega halbu eemale tõrjuksid. Pererahvas istus soojas toas, lahendas mõistatusi, kuulas lugusid, muinasjutte ja ennustas tulevaks aastaks ilma.

Kadripäev

LISA 2

„Rahvakalendri pühi“ 2005, lk 49

Kadrisandid käisid talust talusse, viisid karjaõnne, tegid lärmi ja helistasid kellasid. Helin ja kõva hää ajavad kurjad vaimud eemale. Kadrisandid on ikka olnud ilusad ja valged. Maanaistel ei olnud uhkeid kübaraid ja siidseelikuid. Kadripäeval said nad end linnapreilide moodi pitsi ja satsidega ehtida. Kübara asemel kõlbas ka õlgedest või heinast tehtud peakate, mida kaunistati paelte ja lilledega. Kadrisandid sidusid valged linad ümber, panid valged särgid selga ja pitsid- paelad külge. Jalas kandsid valgeid sukki ja käes valgeid kindaid. Ainult nägu peideti, et naabrid ära ei tunneks.

Tänapäeval ei käi kadrisandid enam karjaõnne pärast. Pigem toovad nad perele ja lastele lihtsalt õnne. Vanasti vaatasid sandikesed toas ringi ja noomisid lohakuse eest. Nüüd laulavad ja tantsivad, mängivad ja ennustavad.

Mõistatused. ÕPETAJALE

LISA 3

Mardi- ja kadrisandid küsisid ikka mõistatusi. Leia õige vastus.

1. Külma kui jää, valge kui sai, pehme kui sulg? (Lumi)
2. Heinamaa, kaks korda niidetakse? (Lammas)
3. Põder jookseb üle põllu, jalad maha ei puutu? (Tuul)
4. Tont nurgas, tüdruk kõrval? (Vokk)
5. Kümme kitse söövad ühe heinakuhja alt? (Ketramine)
6. Kuus jalga, kaks jälge? (Regi)
7. Kolmejalgne kits, raudhambad suus? (Vokk)
8. Neli hobust tallis, viies jookseb ümber talli? (Kinda kudumine)

Mõistatused. TÕÖLEHT

LISA 3

Mardi- ja kadrisandid küsisid ikka mõistatusi. Leia õige vastus.

1. Külma kui jää, valge kui sai, pehme kui sulg? .....
2. Heinamaa, kaks korda niidetakse? .....
3. Põder jookseb üle põllu, jalad maha ei puutu? .....
4. Tont nurgas, tüdruk kõrval? .....
5. Kümme kitse söövad ühe heinakuhja alt? .....
6. Kuus jalga, kaks jälge? .....
7. Kolmejalgne kits, raudhambad suus? .....
8. Neli hobust tallis, viies jookseb ümber talli? .....

Mängud

„Rahvakalendri pühi“ 2005, lk 41, 52-53

Harakahüppamine

Mängijad hüppavad kükis haraka moodi (jalad veidi harki). Kes kauem või kaugemale hüppab, on võitja.

Tõrremäng

Mängijad seisavad ringi, hoiavad üksteisel kätest ja alustavad liikumist. Üks väljaspool ringi olev mängija katsub trügida „Tõrre“ sisse. Teda takistatakse. Kes „tõrrelaudadest“ trügija endast paremalt sisse laseb, peab hakkama uueks trügijaks.

Herneste kukutamine

Mängija seisab tooli ees, kummardab üle selle seljatoe ja laseb tooli taga seisvasse pudelisse üksteise järel 20 hernest. Võidab see, kellel neid sinna kõige rohkem satub.

Nööpide sorteerimine

Õpetaja valmistab ette 20 suurt nööpi; neist pooled 4 ja pooled 2 auguga. Mängijad seovad kordamööda silmad kinni ja sorteerivad nööpe. Teatud aja peale (näiteks 15 sek) tuleb laduda nööbid kahte hunnikusse, esimesse kahe, teise nelja auguga nööbid. Võitja on see, kes saab rohkem õigeid nööpe.

3. tund

Mardilaulu ja kadrilaulu õppimine. Pilli meisterdamine.

Klass:1.-6. klass

Eesmärk:

Õpilane

- Tutvub regilaulu ja rahvalauluga;
- Õpib selgeks mardi-kadri laul;
- Meisterdab pilli;
- Arendab loovust ja rütmitunnet.

Vahendid:

Muusika: II CD- M. 2003. Pullerits, L. Urbel „Muusikaõpetus 3. klassile“(laul nr 22 ja 23)

ICD-M.Pullerits, L. Urbel. 2005. „Muusikaõpetus 1. klassile“(laul nr 3 ja 6)

II CD-A.Sepp, H-M Järv. 2008. „Muusikaõpetus 4.-6. klassile“(laul nr 14 ja 15)

Meisterdamine: Tetrapakendid, plastmassist karbid, papist torud, tühjad pudelid, teip,kummid,õhupallid, kile, naasklid, liim, herved, tangud, riis, nõöbid jms

Tunni käik: 1. Tutvume mardipäeva ja kadripäeva rahvalauludega. (Õpetaja valikul)

2. Meisterdame rütmipilli taaskasutatavast materjalist.

Lapsed meisterdavad olemasolevatest materjalidest rütmipillid. Meisterdamise ajal kõvad erinevad mardi- ja kadrilaulud.

3. Õpitakse võrukeelne kadrilaul.(LISA 1)

4. Lauldakse võrukeelset kadrilaulu. Kaasa tehakse rütmipillidega rütmi.

Hindamine: Tunnist osavõtt.

Meisterdamine (loovus, korrektsus, lõpptulemus).

Laulmine.

Kasutatud kirjandus:

P. Hagu, JüväSullõv, Kauksi Ülle, M. Kõivupuu, N. Reimann. ABC–kiräoppus.1997.

Katrilaul*Harglõ rahvalaul*

Laskõq sisse katrõsandi, katri, katri,
Katril küüdseq külmetäseq,
varba otsaq valutasõq.
Miiq olõ sandiq kavvõst tulluq,
läbi suu ja läbi raba,
läbi pikäpilliruu.
Pilliruug sjoo pistse silmäq,
kanarbik võtt viisu pailaq.
Pernaanõ, linnukõnõ,
tulõq üles istmõ pealt,
joosõq alla lauda poolõ.
Lehm om tsillu täku toonuq,
hobu härgävasigu.
Lamma laudan munnõ lei,
kana paari poigõ tõis.
Häräq haukvaq, hannaq sällän,
siin om täämbä härgä tapõt,
härä sarvõq saina pääl,
härä hand om aia vahel,
kopsuq, massaq keressel.
Miiq ei tahaq tsialihha,
miiq tahas puhast pullilihha,
lipsukõnõ kassi lihha,
vana pätsu päalihha.

4. TUND

Vanarahva ilmatarkus ja uskumused seoses mardi- ja kadripäevaga

KLASS: I-VI

KESTVUS: 1 koolitund

EESMÄRGID:

- õpilane tutvub eesti pärandkultuuriga;
- õpilane tunneb suuremat huvi oma emakeele vastu;
- õpilane arendab koostööoskusi.

LÕIMING:

loodusõpetus – ilmavaatlused

eesti keel – kuulab eakohast teksti ja mõistab seda ; kuude nimetused ; lugemisoskuse arendamine

võru kiil ja kultuur – mardi- ja kadripäeva kombestik

LÄBIVAD TEEMAD:

keskkond ja jätkusuutlik areng – mõistab, et inimene on osa loodusest
kultuuriline identiteet – tunneb end kultuuri kandjana

VAHENDID JA MEETODID:

- tunni viivad läbi Mart ja Kadri (2 õpetajat)
- õpilased ja õpetajad istuvad ringis, ringi keskel suur punutud korv vajalike vahenditega

1) tutvustus ; teretuslaul Mardilt ja Kadrilt kandlemängu saatel

Laske mardid tuppa tulla,

mart on tulnud kaugelt maalt...

(Haljala, 1969)

Laskem sisse kadrikesed,

kadri on tulnud kaugelt maalt,

hõbedastaõrta mööda,

paberistaparta mööda,

hõbepärga õõtsutades,

siidilinti liigutades.

(Lääne-Nigula, 1937)

2), „Käes on november, sügiskuudest viimane. Kuidas novembrit rahvasuus on kutsutud?“
Rühmatöö – igale sügiskuule rahvapäraste nimetuste leidmine + kleepimine (pärast arutelu).

Vahendid:

3 värvilist A4 lehte, millel kuu nimetus (september kollane, oktoober punane ja november pruun)

paberiribad, millel rahvapärased nimetused
3 liimipulka
LISA 1

3) „Lõngakeramäng“ - mida lapsed teavad mardipäevast ja kadripäevast
Kõik seisavad ringis. Mardi käes lõngakera. Lõngakera läheb Kadri kätte ja viimane ütleb midagi nende tähtpäevade kohta. Nii edasi liikudes käib lõngakera käest kätte. Kui kõigil on juba võimalus lõngast kinni hoida, algab lõngakera tagasi kerra kerimine. Nüüd kordame kuude rahvapäraseid nimetusi ja kuuldud infot.

Vahend: lõngakera

4) mardi- ja kadripäeva uskumused

„Kuula hoolega, püüa meelde jätta. Järgneb viktoriin. Rühmatöö.“

Mart tutvustab lastele mardipäevaga seonduvaid uskumusi, Kadri kadripäeva omi. Koos märgitakse ära kokkulangevused.

Vahendid:

LISA 2 (õpetajatele)

LISA 3 (valikvastustega küsimused I-III klassile ja lünktekst IV-VI klassile.)

5) lõngatitt Kadriemale

Vahendid:

erinevat värvi villased lõngad

käärid

LISA 4

6) vanarahva ilmatarkusi (Mart ja Kadri)

„Nüüd, kus hommikuti raadiost ja TV-st kuuleme ilmaennustusi algavaks päevaks, nädalaks või koguni pikemaks ajaks, polegi nagu põhjust ise nina aknast välja pista, taeva poole õieli ajada ja tuult nuusutada, kõrvu kikitada ja linde kuulata või näpuga maad sorkida. Aga ometi huvitab meid alati, mis tuleb homme, nädala pärast, poole aasta pärast...“

Ajal, mil ei saanud loota meteoroloogidele, pidi lootma ainult iseenda tarkusele, et külv õnnestuks, et lõikus oleks saagirohke, oli tähtis meelde jätta kõike, mis ümberringi toimus. Ilm on meie esivanemaid nõnda huvitanud, et nad on püüdnud loodusnähtusi võimalikult mitut moodi tähele panna. Nõnda tuli vaadelda mitmeid tundemärke erinevatel aegadel, et teada saada ilma seisukorda näiteks jõuluks või jaanipäevaks.

Vanarahvas, kes elas pikka aega ühes ja samas kohas, kasutas oma elukohas tehtud tähelepanekuid. Niisiis ei saa me oma esivanematele sugugi ette heita, kui mõned ilmatarkusesõnad alati tõeks ei osutu või meile justkui valed tunduvad. On väga tore, et vanarahvas suutis alal hoida seda tarkust, mille seletusi meie enam ei tea. Kas need ilmatarkusesõnad meilegi midagi olulist tähendavad, otsustab igaüks ise.“

7) Iga laps loeb ette ühe ilmatarkuse ja paigutab need kadripäeva või mardipäeva stendile (vastavalt tarkuse sisule). LISA 5

Vahendid:

paberist lambad ja sead, millel vanarahva ilmatarkused

8) omaloominguline regilaul õpitu kordamine kinnistamiseks.

HINDAMINE

Õpimappi läheb omaloominguline regilaul.

KASUTATUD KIRJANDUS:

E. Jaani, Vanarahva ilmatarkus. Tallinn, 1998.

Rahvakalendri pühi. Toimetanud A. Kons. Tallinn, 1998.

M Hiemäe, Mardipäev ja kadripäev. Tallinn, 1999.

SEPTEMBER

mihklikuu	sügisekuu
jahikuu	pohlakuu
kanarbikukuu	kaalukuu
lõikamisekuu	

OKTOOBER

viinakuu	porikuu
lehelangemiskuu	rehekuu
kosjakuu	kolletamiskuu
orjakuu	sügisekuu

NOVEMBER

talvekuu	hingedekuu
mardikuu	sügisekuu
lumekuu	marukuu
kadrikuu	kooljakuu

Mardipäevaga seotud uskumused

1. Marti joosti õhtul enne mardipäeva, sest päise päeva ajal ei tohtinud mart end näidata.
2. Mardi karvased kasukad pidid head lambaõnne tooma. Mardid olid mehed, sest mardipäev on meeste püha.
3. Mardil kaasas olnud lehmakell ja pill pidid kurjad vaimud minema peletama.
4. Alati oli targem mardisandid tuppa paluda, et põlluõnn majast ei kaoks. Mart on põllu kaitsja.
5. Enne mardipäeva tehti nn mardiniit ehk lambad põeti villast puhtaks. Siis on nad terve järgmise aasta terved ja kasvatavad head villa.
6. Mardipäevaks pidid välised tööd tehtud olema: aedvili koristatud, kapsad hapnemas, sügiskünd tehtud, viljad pekstud, linad uluall kuivas.
7. Mardipäeval pandi kodudes kahekordsed aknad ette.
8. Sellel päeval oli keelatud villa kraasida ja kedrata, sest muidu hakkavad lammastel pead ringi käima ja sead ei sigi. Ömmelda tohtis, sest nii torgiti soe silmi ja siis ei tulnud ta suvel lambakarja kallale.
9. Puid ei tohtinud raiuda, muidu murrab hunt palju loomi maha.
9. Mardipäeval kaeti tavalisest rikkalikum toidulaud. Kindlasti pidi laual olema liha, et lambakasvatus järgmisel aastal hästi korda läheks.

Kadripäevaga seotud uskumused

1. Kadrid tõid pererahvale karjaõnne. Kadri on karja kaitsja.
2. Kadrid olid naised, sest kadripäev on naiste püha.
3. Kui kadrid tulid tuppa kahekaupa, siis sündisid lammastel kaksikud utetalled.
4. Kadripäeval viidi mõnikord toit lauta ja söödi loomade juures. See pidi neile õnne ja tervist tooma. Kanaluud maeti sõnnikusse. See on vana maagiline toiming, mis tagas lambaõnne.
5. Kadripäeval ei tohtinud kapsasuppi keeta, muidu söövad kanad kapsad ära.
6. Kadripäeval käidi ka perest peresse ja „määgiti“. Seda peeti lambapäevaks ehk „määgimise päevaks“. Määgijatele anti putru ja herneid või õunu söögiks.
7. Kadripäeval olid keelatud kõik „villased tööd“ - kudumine, ketramine ja õmblemine. Usuti, et siis jäävad lambad pimedaks.

I-III KLASS

**VALI LAUSELE ÕIGE LÕPP JA TÕMBA ÕIGELE LÕPULE RING
ÜMBER**

1.Mart oli

karja kaitsja.

põllu kaitsja.

2.Kadri oli

karja kaitsja.

põllu kaitsja.

3.Mardipäev on

meeste püha.

naiste püha.

4.Kadripäev on

meeste püha.

naiste püha.

5.Kui mardil oli karvane kasukas seljas, siis tõi see õnne

põllule.

lammastele.

6.Mardil kaasas olnud pill pidi

kurjad vaimud ära ajama.

kurjad koerad ära ajama.

7.Mardid ja kadrid tuli tuppa paluda, et ei kaoks

rahaõnn.

põllu- ja karjaõnn.

8.Mardiniit tehti enne mardipäeva selleks, et

villa oli vaja.

lambad oleks terved.

9.Mardipäevaks pidid

tubased tööd tehtud olema.

õuetööd tehtud olema.

10.Mardipäeval pandi kodudes

kardinad akende ette.

kahekordsed aknad ette.

11.Kadripäeval oli igasugune „villane töö“ keelatud. Mardipäeval võis õmmelda, sest siis ei tulnud

karu lambaid murdma.

hunt lambaid murdma.

12.Mardiõhtul pidi laual olema

liha.

ahjukartulid.

IV-VI KLASS

TÄIDA TEKSTIS OLEVAD LÜNGAD

Mardisandid riietasid end ....., sest mardipäev oli ..... püha ja kadrised rietasid end ....., sest kadripäev oli ..... püha. Mardil (ja ka kadril) kaasas olnud lehmakell ja pill pidid ..... minema peletama. Mardi seljas olnud karvane kasukas oli aga .....õnne tooja.

Nii mardil- kui ka kadrilaupäeva õhtul tulnud sandid oli targem tuppa lubada, sest muidu võis .....õnn ja .....õnn majast kaduda.

Et talus lambad hästi kasvaks, pidi nad enne mardipäeva ära ..... . Samuti oli tarvis, et mardipäeva pidulaualt ei puuduks ..... . Kariloomade tervise ja õnne hüvanguks käidi mõnel pool kadripäeval isegi laudas loomade juures .....

Mardipäeval ja kadripäeval oli keelatud ....., ... ja .....(nn „villased tööd“). Kardeti, et lambad jäävad muidu pimedaks. Vaid mardipäeval tohtis ....., sest nii torgiti ..... silmi ja ta ei tulnud suvel lambaid murrada. Mardipäeval ei tohtinud ....., muidu murrab hunt suvel palju loomi maha. Kadripäeval ei tohtinud jälle ....., muidu nokivad kanad kapsad ära.

MEISTERDAMINE

Kadriema lõngatitt

Vahendid: erinevat värvi villane lõng

käärid

(võib võtta ka nõöbid või pärlid silmadeks)

Keri (sõltuvalt lõnga jämedusest) umbes 25-60 keerdu villast lõnga ümber käelaba, aidates põidlagal keerde paigal hoida. Seejärel võta vihk käe pealt ning seo ülevalt poolt, nõ kaela piirkonnas lõngajupiga kinni. Nüüd jaga lõng neljaks osaks ja seo umbes 1cm otstest kinni – nii saad kaks kätt ja jalga. Kui jätad jalad sidumata ning lõikad lõnga lahti, saad lõngatüdrukule seeliku.

Lõngatitte võib teha ühevärvilisest lõngast või mitmest erinevast lõngajupist, siis tuleb titt värvilisem ja lõbusam.

Legend mardi- ja kadripäeva tekkimise kohta

Ennemuiste elanud Mart ja Kadri. Nad olid väga lahked ja helded inimesed. Mart ja Kadri aitasid hädasolijaid. Kuuldes, et külas on palju haigeid, läksid Mart ja Kadri kohe sinna nende eest hoolitsema. Sügisel, kui taludes oli vili pekstud, käisid nad vaestele andisid korjamas. Mart käis enne ja paar nädalat hiljem käis Kadri. Mõned inimesed pilkasid neid kerjamise eest. Teised kiitsid ja andsid osa oma saagist. Pärast Mardi-Kadri surma jätkasid head inimesed andide kogumist ja vaeste ning haigete eest hoolitsemist. Nad tegid seda ikka Mardi-Kadri surmapäeval.

Nii tekkisidki mardipäev ja kadripäev.

ILMATARKUSED MARDIPÄEVA JA KADRIPÄEVA KOHTA

MARDIPÄEVASED ENNUSTUSED KADRIPÄEVAKS

Kui mart külmetab, siis kadri sulatab.	Kui mart sulatab, siis kadri külmetab.
---	---

MARDIPÄEVASED ENNUSTUSED KEVADEKS

Kui mardipäeval niigi palju päikest on, et saab hobuse selga hüpata, siis kevadiseks põllukünniks kuiv ilm.	Kui mardipäeval lumi katusel, siis jüripäeval hang aia ääres.	Kui mart must, siis lihavõtted mustad ja kui mart valge, siis ka lihavõtted valged.
Kui mardipäeval lehed puus, siis tuleb sügis soe ja kevad kena.	Kui mardipäeval tee toljab, siis ka jüripäeval peab tee tolmama.	Kui mardipäeval jõed jääs, siis on nad ka peale lihavõtteid jääs.

MARDIPÄEVASED ENNUSTUSED TALVEKS

Kui mardipäeval lehed puus, siis tuleb talv pikk ja vali.	Kui hani mardipäeval jää peale astub, astub ta jõulude ajal sopa sisse.
Kui mardipäeva aegu kuivad ja külmad päevad on, siis tuleb soe talv.	Kui mardipäeval on udu, siis jõulus hanged.

MARDIPÄEVASED ENNUSTUSED SUVEKS

Kui mardipäeva õhtul lund sajab, tuleb vihmane suvi.	Kui mardipäeval selge ilm, tuleb kuiv suvi.
---	--

KADRIPÄEVASED ENNUSTUSED TALVEKS

Kui kadripäeval sula, tuleb lörtsine ja vesine talv.	Kadripäeva ümber olevad tormid toovad jõuluks ilusaid ilmu.
---	--

KADRIPÄEVASED ENNUSTUSED KEVADEKS

Kui kadripäeval härg väljast juua saab, siis jüripäeval ei saa kukk nokkagi märjaks teha, nii külm on.

Kui kadripäeval sula ilm, tuleb kuiv suvi.